

725.94

SZENT PÉTER TEMPLOM

Ablakon át a középkorba

Műemlékromok a Medve utca sarkán

Elkészült a Víziváros történetét bemutató mű — egyelőre — kéziratoss példány, de remélhetőleg hamarosan könyvalakban kánlja érdekességeit a régi korok bűvárainak. Bár létrejötténél sok helytörténész és műkedvelő babáskodott, tulajdonképpen egyszemélyes munka: dr. Geszler Ödön másfél évi kutatórendszerző tevékenységnek eredménye. A szerző a tanári, majd újságírói pályáról a közgazdaságra került, s most, mint az ÉGSZI nyugdíjas szaktanácsadója állította össze ezt a több mint kétszáz képpel illusztrált dokumentumgyűjteményt.

Alapfalak

Ebből tudhatjuk meg, hogy az Építésgazdasági és Szervezési Intézet budapesti székháza, amely a vízvárosi Csalogány és Medve utca sarkán épült 1971—1974-ben, a középkori Szentpéterváros plébániatemplomának földbe süllyedt falmaradványait fedi. Közéjük most bárki bemehet, átnézhet az üvegpalota ablakán a középkorba. Hogy mit lát? Beszéljen róla dr. Geszler Ödön:

— Kétszer kezdtek az ásásokhoz ezen a helyen. Amikor 1942-ben megkezdődött a Víziváros modernizálása, a földszintes házak lebontása és az utcák szélesítése, a Garády Sándor — Budapest főépítésze volt — vezette kutatások feltárták egy XV. században épített háromhajós gótikus bazilika alapfalait. 1962-től a Budapesti Történeti Múzeum munkatársai folytatták a régészeti feltárásokat H. Gyürky Katalin vezetésével, és a XV. századi templom padlózata alatt rátaláltak egy két évszázaddal korábban épített, kisebb templom maradványaira. A leletek közül előkerült egy név nélküli sírkőtöredék is, egy felfüggesztett pajzs rajzával. A kő az első plébánosok egyikének sírköve lehetett. Rábukkantak még egy népvándorlás kori germán temető halottjának csontvázára is, majd a templom szentélyének alapfala alatt felfedték egy római út kőburkolatát, körülötte pedig a romanizált bennszülött lakosság használati tárgyait. Fényes, vörös mázzal díszített

agyagedényeket, domborműves vázakat, padlótegőket őrzött itt a föld.

— Az első templom, Buda középkori külvárosának plébániatemploma 1254 és 1261 között épült. Egyhajós (23 m hosszú, 10 m széles), torony nélküli épület volt, méreteiben a várbeli Mária Magdolna plébániatemplomhoz hasonlított, szentélyének formája viszont eltért. A Mária Magdolna templom rövid szentélye derékszögben, egyenesen záródik, mint a falusi templomok a XIII. század feléig. A Szent Péter templom nyújtott, sokszögű szentélye viszont az újabb, gótikus alakzatra utal, s a művészettörténészek benne látják a gótika első megjelenését Budán. A templomot városi mesteremberek építették, a domonkosok három szerzetesből álló tanácsának irányításával. Az építkezést szigorú rendi szabályok korlátozták, előírás volt az egyszerűség és a szerénység. Eppen ez ellen vétettek a Szent Péter templom építői, amikor a magasba törő architektúrát alkalmazták. Ezért a rend főnöke és tanácsa a szentélyt már az 1260-as években lebontatta. A domonkosok tehát már ismerték a fejlettebb építési szerkezetet, a gótikát, de még sokáig nem alkalmazhatták.

Kakas-maradvány

— A templom törtkő falazással készült, mint minden valamirevaló épület akkoriban. Az 1253-ban IV. Ince pápa által szentté avatott domonkos rendi mártírról, Szent Péter vértanúról nevezték el, és így lett Buda váraljai külvárosa Szentpéterváros. A szentélyben, a padlószint alatt, sárgászöld mázas korsóban építőáldozatot találtak: egy elhamvasztott kakas maradványait. Ez a rontó szellem rafinált félrevezetésére szolgált, „aki” áldozatot kívánt: az első épületbe lépő embert. Gondolták, a szellem úgysem tudja, ember vagy állat az áldozat; ráadásul a kakast a gonosz szellem megtestesítőjének hitték, ezért megölésével a szellem egyszerűen megsemmisült.

— Amikor a középkori Szentpéterváros fejlődésével a templom kicsinek bizonyult a hívők befogadásá-

ra, az épületet alapjáig lebontották, és arra 1452—1457. között egy nagyobb, háromhajós templomot emeltek. Oltár körüli része, akárcsak az első templomé, az ötszög oldalával záródó támpilléres szentély. Északról a sekrestye, délről egy kápolna csatlakozott hozzá. A templom a XVII. században leégett, a Buda várát a töröktől visszafoglalni akaró keresztény hadak 1602. évi ostrománál. Korai pusztulása miatt a kutatók az ásások során semmi nyomát sem találták annak, hogy — miként a többi keresztény templomot — a Szent Péter templomot a törökök mecsetté alakították volna át. Köveit beépítették a szomszédos házakba, vagy széthordták, helyére török viskók kerültek.

Sírkőmásolat

A Fővárosi Műemlékek Felügyelősége a nevezetes középkori lelet helyének megjelölésére kötelezte az ÉGSZI-t, arra, hogy az irodapalota udvarában, az épülettel nem fedett alapfalak nyomvonalát tegye alkalmassá műemléki bemutatásra. A már megtekinthető műemlék udvarban félméter magas terméskő felfalazással elkészült a templom hajójának és szentélyének jelzése. A templombelsőt és a falak körüli területet gyesepítették, a látogatók számára padokat helyeztek el. A szentély mellé kerül majd a XIII. századi templomban feltárt sírkő másolata, amelynek eredetijét a Budapesti Történeti Múzeumban őrzik.

Szikora Katalin